

Valuable for linguists, especially dialectologists, remains the work of O. I. Sorochan «Describing the dialect of Monasterskyi village of Podillia province», today the Monasterskyi village is in the Nemyriv district of Vinnytsia region.

Analysis of dialect structure fixation in different time slots allows highlighting of speech phenomena that have not undergone any changes, as well as those that have changed functionally.

Key words: *Podillian dialect, East-Podillian dialects, dialect features, dialect text, dynamics of dialects.*

Отримано: 27.02.2018 р.

УДК 811.161.2'28'373.7

Н. Д. Коваленко

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З КОМПОНЕНТАМИ СИТО І РЕШЕТО В ДІАЛЕКТНОМУ МОВЛЕННІ

Живе розмовне мовлення носіїв говірок зберігає багато назв із найдавніших часів. Пошук джерел витворення лексико-фразеологічних номінацій, втрата формальних варіантів фразем чи навпаки – їх активізація на певних територіях спричинюють стійкий інтерес до аналізу записів діалектних, фольклорних та етнографічних текстів, лексикографічних праць як скарбниці матеріальної та духовної культури нації. Саме фразеологія є образним виразником уявлень людини про світ, його будову та закони.

У говірковому мовленні, як і в літературному стандарті, фразеологізми завжди мають опорний компонент, який може по-різному продукувати рівень виразності, але чітко виявлятися у часовому та просторовому зіставленні з іншими говорами мови. У наукових працях останніх десятиріч спостережено, що з часом слова-символи набувають нових відтінків, особливо коли йдеться про їх функціонування у фразеологічних одиницях сучасного територіального мовлення, адже мовна семантика безпосередньо пов'язана з картиною світу інформанта.

Назви предметів хатнього вжитку, знярядь господарської праці у складі фразеологізмів територіального мовлення поки що не були предметом лінгвістичних досліджень, хоч на сьогодні маємо описи фразеологічних систем окремих територій (говорів південно-західного наріччя – В.І. Лавер, М.Т. Демський, Г.Ф. Ступінська, М.Я. Олійник, Н.Д. Коваленко, Н.В. Романюк; південно-східного наріччя – В.Д. Ужченко, Д.В. Ужченко, Т.Г. Грица, О.Л. Плетнева, І.В. Царьова; північного – Г.Л. Аркушин, Г.М. Доброльожа, З.С. Мацюк та ін.).

Мета статті – проаналізувати символічне наповнення фразем із компонентами *решето* і *сито*, систематизувати семантичні можливості таких одиниць, визначити території їх побутування, можливі слова-супровідники, системні явища. Матеріалом слугували власні польові записи на території Хмельницької та суміжних областей, дані словників фразеології говірок, збірки діалектних текстів із трьох нарічч української мови.

Традиційно завданням словників окремих говірок чи говорів є фіксація діалектної лексики та фразеології, відсутніх в українській літературній мові, тому лексем *сито* і *решето* в лексикографічних працях не знаходимо. Звичайно, із поповненням емпіричної бази фразеології з інших територій ці дані можуть уточнюватися, а висновки конкретизуватися.

За «Етимологічним словником української мови», назва *решето* – вид сита з крупною сіткою, походить від праслов'янського *rešeto* [7, V, 70], а *сито* – від праслов'янського *sito* (прямим відповідником є лит. «густе сито») [7, V, 246].

В одинадцятитомному «Словнику української мови» подано таке тлумачення лексеми *решето* – 1. Господарська річ у вигляді дерев'яного обода з натягнутою з одного боку сіткою для просіювання чого-небудь (перев. зерна, борошна). 2. Пристрій у сільськогосподарських машинах та установках для просіювання і сортування зерна. 3. рідко. Народний музичний ударний інструмент, рід бубна; тамбурин [14, VIII, 524]. В іншій словниковій статті *сито* – це натягнена на обруч густа сітка, через яку просівають борошно та інші сипкі речовини або проціджують що-небудь; *техн.* Пристрій у вигляді металевого листа з дрібними дірочками або сітка для просіювання та сортування сипких речовин; *спец.* Прилад для визначення тонкості млива [14, IX, 208].

Отже, зафіксовано, що і *решето*, і *сито* призначені для просіювання борошна. За матеріалами ж сучасного діалектного мовлення, спостерігаємо чітке розрізнення цих господарських речей за семантикою: *решето* має більші отвори в сітці, використовують його для просіювання, промивання та провіювання чого-небудь, переважно зерна. Таким чином, з допомогою решета ретель-

но очищують зерно від різних домішок (сміття, полови, сіна тощо), через металеві сітки решет просівають пісок для будівельного розчину. У буковинських говірках *рафа* – решето з великими дірками [14, 451], у волинських – це *дармо*, у західноподільських – крізь *рафу* просівають пісок.

У словнику-довіднику В.В. Жайворонка «Знаки української етнокультури» *решето* – господарська річ; наголошено, що воно має дерев'яний обід з натягнутою з одного боку сіткою з великими дірками для просіювання переважно зерна [8, 497].

Отже, *решето* має великі, «рідкі» отвори, наприклад, у тексті інформанта Повар Ніни Тим-офіївни, 1932 р. н., із с. Бережанка Чемеровецького р-ну Хмельницької обл. знаходимо: *йак майє коро́ва тил'атко / моло́ко назива́єс'ї кул'астра / воно гу́сте дуже́ моло́ко / його́ можна́ жа́рити / дуже́ кул'астра́ добра́ / дуже́ ї́кусне́ / сма́чне / но́ його́ добре́ / шоб' не́ дати́ приго́р'їти ї́жарити // його́ пере́їдила́ чисте́н'ко / бо́ ж ц'їдити́ / то́ шос' дуже́ р'їтке́ / то́ решето́ ше́ шос' таке́во́ шоби́ / бо́ воно́ гу́сте дуже́ // а со́б'ї ї́ кастру́лку чу́чут' в'їдм'їнила́ соли́ / то́ та́ке кул'астру́ добре́ / та́ко р'їж́ його́ і́йч / і́ дуже́ добре́ кул'астру́.*

У сімейних обрядах суміжної з Поділлям Наддністрянщини до сьогодні використовують *решето* у звичаї відвідування та привітання породіллі: *ї́ та́кий ден' перше́ м'їсце́ ї́ сам'їм по́чесн'їм ку́т'ї хати́ / то́ майє́ ба́ба пови́туха́ // ба́т'ко́ ди́тини́ і́ све́к'ри́ чи те́с'т'ї го́ст'ат' со́б'ї го́стеї́ борш́чем / пи́рога́миє́ / каше́йу́ та́ йа́ку ча́рку ї́лийу́т' / та́ї буд'те́ ласка́ / бе́р'їт' та́ї жи́в'їц'а́ / не́ ї́н'ї майте́с'ї́ / не́ ї́ст'їда́йтес'ї́ // по́ го́стин'ї́ ки́да́ють' ново́народже́ну не́мо́їл'ат'ї́ зрош'ї́ ї́ решето́ / та́ї ше́ при́ ц'їм бе́рут те́ї при́с'їву́ють / ни́ни ни́ни зрош'ї́ ї́ ск'рини́є́ / а́ дл'а́ ко́го / дл'а́ ди́тини́є́ (с. Жизномир Бучацького р-ну Тернопільської обл., інформант: Каськів Іван Йосипович, 1939 р. н.). Така традиція вмотивована розумінням того, що крізь решето просівається усе зле, а добре залишається, тому саме в *решето* (а не в *сито*, що підтверджено обрядовою фразеологією) кладуть речі, які приносять щастя, добробут або оберігають від злого [8, 497].*

М.В. Бігусяк, досліджуючи родинні обряди Бойківщини, Гуцульщини і Покуття, виявив, що найчастіше використовували *решета* у весільних обрядах: у решеті приносять барвінок, обсіпають молодих зерном із решета та ін. [1, 157; 2, 339]. На території східнословобожанських говірок знають післявесільний звичай «носити молодій воду решетом як знак нецнотливості», що номінується фразеологізмом *точити воду* [16, 109].

Про можливість образного вживання лексеми *решето* зазначено у «Словнику української мови», знаходимо підтвердження цього і в текстах діалектного мовлення. Інформант Гура Леоніда Олексіївна, 1931 р. н., розповіла про таку пригоду у своєму житті: *памн'а́тайу́ одного́ разу́ / йаќ йа́ засну́ла та́ї суну́ла но́гами те́ зе́рно / суну́ла і́ засну́ла // н'їч / два́нац'ата́ година́ чи́ дру́га година́ ї́ночи́ / ма́шина ро́бит / чу́йу́ шос' з́ мене́ т'егне́ / а́ воно́ ст'а́гнуло́ з́ мене́ с'ведра́ // помн'ало́ його́ ме́н'ї́ / порвало́ // ве́лике́ ї́ Бо́га ш'част'а́ / шо́ йа́ но́ги не́ ї́суну́ла туди́ і́ ру́ки / шо́ воно́ ме́н'ї́ не́ побило́ н'ї́чого́ // ну́ с'ведир то́ про́паї́ / йаќ ї́же с'а́ збудила́ / то́ зби́ратис'а́ до́дому́ / а́ с'ведра́ не́ма́ // йаќ йа́ с'а́ поди́вила́ по́ дру́гий б'їк / там́ одно́ дра́нт'е́ / решето́ зроби́ло с́ того́ с'ведра́ (с. Завалля Кам'янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.).*

Сито як господарський предмет використовують для просіювання борошна, а тому в текстах розповідях про приготування деяких страв із борошном, випікання хлібних виробів обов'язково згадують про *сито*.

На території Західного Поділля зафіксовано такий текст: *наби́райу́ му́ку / насипа́йу́ ї́ миску́ // ну́ йаќ / про́с'ї́яти́ т'ре́ба обо́йїаско́во / му́ку про́с'ї́яла́ ї́ сит'ї́ / та́ї водичку́ // ну́ йа́ зна́йу́ / йаќ йа́ка́ му́ка / йа́к'їшо́ му́ка́ добра́ та́ка (с. Іванків Борщівського р-ну Тернопільської обл.); на Волині розповідають: *ц'а́ ви́п'ї́чка́ дуже́ про́ста і́ дуже́ сма́чна́ // ну́ дл'а́ того́ шоб́ зроби́ти ц'у́ ви́п'ї́чку́ / то́ саме́ осно́йне́ т'ре́ба пра́вил'но́ при́готува́ти му́ку / во́на́ пере́с'ї́вайе́ц'а́ че́рез сито́ два́ рази́ / розри́хл'у́їе́ц'а́ дуже́ добре́ (с. Користова Волочиського р-ну Хмельницької обл.); бо́ та́ке / та́ке́ йаќ́ зара́ ї́ мли́н'ї́ зме́ла / ну́ / не́ де́ ка́ у́було́ / а́ кам'ї́н'ом / кам'ї́н'ом / там́ же́ш'ї́ ї́ нас́ кам'ї́н' / йа́ не́ зна́йу́ / бу́ї же́ кам'ї́н' / шо́ на́ кам'ї́н':ови́ мо́лоли́ кам'ї́н':ом / ти́ї на́ йаќ́ на́в'ї́т і́ де́ ка́ у́ зара́ то́ї хл'ї́б' не́к'ли́ / таќ шо́ про́с'ї́ють на́ сито́ / та́ї рошчи́нити́ хл'ї́б' / до́брїї́ хл'ї́б' / йа́ на́в'ї́т' зара́́ л'убл'у́ та́кий хл'ї́б' з́ разо́вої́ му́ки (с. Загоряни Новоушицького р-ну Хмельницької обл.).**

Сито було справжнім багатством, особливо в роки голоду та повоєнний час. У с. Маків Дунаєвського р-ну Хмельницької обл. інформант Юрчик Ольга Романівна, 1935 р. н., розповідає: *прийшла́ до́дому́ роска́зала́ ма́м'ї́ шо́ йа́ ко́лоск'ї́ до́дому́ не́ при́несла́ / не́ буде́ шо́ терти́ на́ жорна́ / бу́ли та́к'ї́ кам'ї́н'ї́ жорна́ зру́чкою́ і́ ми́ терли́ / і́ мали́ сито́ / і́ до́ нас́ л'у́ди́ при́ходили́ / о́ / су́шили́ гни́лу карто́шку́ / і́ пе́ре́тира́ли́ ру́ками́ / і́ ки́дали́ на́ жорна́ / і́ терла́ / і́ та́к'ї́ бу́ли бл'ї́ни / і́ ми́ таќ ви́жива́ли. Те, що цей предмет господарювання завжди цінували і берегли, підтверджує вираз *нове (знова) сито [завжди] на кілочку*, який у сучасних говірках Південної Волині вживається з двома значеннями: '1. Новина, втіха. 2. Удавано хороший, добрий' [9, 152],*

та суміжних з ними середньополіських – *нове ситечко на гвіздочку висі, нове ситечко на кілочку ‘гарне враження від першого знайомства’* [17, 161].

У розповіді про завершальний етап весільного обрядового циклу – понеділок, коли молода перебуває перший день у невістках, інформант Грушкевич Галина Миколаївна, 1941 р. н., згадує: *колис’ п’ис’л’а вис’іл’а не^вістка так / то вона по^вина першій раз зварити пироги / то ўже све^круха дивиц’а / ѓак вона робит // а ўже набере там муки ў м’іш^ку чи мис’ц’і тойі муки / колис’ тойі муки ба^гато не^в було // вона по^вина на сито прос’їяти дуже чистен’ко / зам’ісити / одне ѓайечко вибити / там т’і вареники зам’ісила / а сві^круха нагл’адає / ѓак не^вістка робит* (с. Лошківці Дунаєвецького р-ну Хмельницької обл.).

На позначення сита малого розміру в бойківських і наддністрянських говірках зафіксовано лексему *ситце^в*, а *п’ідситок* – це решето із сіткою, густішою від решета, але рідшою від сита [2, 338], у буковинських *ситинко* – густе сито невеликого розміру [13, 489]; *райтак* – найбільше решето [19, 223; 2, 338], а в буковинських – рідке сито [13, 449]. У західно- і центральноподільських говірках вдалося зафіксувати номінації *м’ілен’ке сито* та *ситко*: *ўз’ати житної муки сампе^рет / прос’їяти ў нецки / по^солити і тоди вариц’а така каша / брати туйу кашу / по^парити ц’уйу житну муку // тоди бе^врец’а пос’л’ідна мука / прос’їяти ѓїї на сит’і м’ілен’к’ім / пос’л’ідну муку / і брати росч^нати // ки^дати дрожд’іў / ки^дати к’іста / це ўс’о м’ісити* (с. Карачківці Чемеровецького р-ну Хмельницької обл., інформант: Деренівська Надія Іванівна, 1947 р. н.); *не^в було тих мук н’і б’ілих / н’і разових // ѓа нав’іт’ зара л’убл’у такий хл’іб з разової муки // в’ін добрий / в’ін ситний // ну / шо не^в пит’лована не^в така б’іла / не^в така б’ілен’ка / а така ѓак от тв’ї тато змеле^в нав’іт’ тут на де ка у / тії ѓіден раз ѓе / шо то де ка у / ну бо там же^вш так’і ситка ѓе шо м’ілче^в змели / а другий раз з^рупше^в / але^в то ўс’їяти с’тойі муки хл’іб можна не^вк’ти* (с. Загоряни Новоушицького р-ну Хмельницької обл., інформант: Пантелей Ніна Андріївна, 1927 р. н.).

У смт Теофіполь Хмельницької обл. зафіксовано лексему *ситко* на позначення головного убору пасічника, який захищає його від укусів бджіл: *роспал’уйем ди^мара саме^в ран’че^в / ўд’агай^вме^ва так / ў рукавиц’і / хоч наш бат’ко заўж^ди буў в од^ній рубашц’і / т’іко ў с’етку ўд’івайс’а / н’іколи в’ін не^в браў н’і рукавиц’ / н’і ди^мара // ѓого п’чолі / ѓак ми ка^зали / з^нали і не^в кусали // ну ѓа ш над’агайу на себе^в халата такого сп’іц’ал’ного / ситко / рукавиц’і / шоп ме^вне не^в кусали п’чолі / бо ѓа ѓїх бої^вс’а до с’іх пор* (інформант: Романюк Людмила Іванівна, 1947 р. н.). Зауважимо, що таке ж значення лексеми подано і в записях з Лемківщини, крім того, засвідчено ще одне – цідилко, ситечко для проціджування молока [15, 291].

Загальновідомим та найбільш уживаним в усному мовленні є фразеологізм *носити воду решетом*, ірон. ‘робити що-небудь даремно, марно витратити час’ [14, VIII, 524]. У середньополіських говірках побутують фразеологізми *носити воду в решеті*, *воду решетом носити* зі значеннями 1. ‘марна справа. 2. ледарювати’ [17, 33–34]; у гуцульських – *ў решет’і воду носити* [10, 131]; наддністрянських – *носити воду решетом* [2, 339]; лемківських – *в решеті во^ду носіти* [3, 112], *з решеті воду носити* ‘даремно, безрезультатно робити щось, марно витратити час на що-небудь’ [12, 160], *в решеті во^ду носіти* ‘робити безглузду роботу’ [11, 121]; у центральноподолевих – *носити воду в решеті* [4, 130]. На території Західного Поділля, на відміну від вищеназваних, образним компонентом у таких виразах є лексема *сито*: *ситом во^ду носити* ‘виконувати даремну роботу’ (с. Кадиївці Кам’янець-Подільського р-ну Хмельницької обл.).

Отже, в основі символіки марності роботи, її безрезультативності є особливості будови господарського приладдя: і сито, і решето мають дірки, тому вода в них не затримується, наприклад, у бойківських говірках – *решетом во^ду мірити* [5, 181], у східноподільських – *решетом во^ду міряти* ‘займатися марною роботою’ [6, 141]; у говірках Житомирщини – *міряти воду решетом* ‘марна справа’ [17, 34]; *набрати повне решето води* ‘безрезультатна справа’ [17, 146]. Образний конкретизатор *пісок* підсилює значення фразеологізму *решетом пісок носити* ‘робити марну справу’ [17, 136].

Розвиток образності народних фразеологізмів спостерігаємо на прикладах східнословобжанських говірок: *ловити решетом зірки у воді*, жарт. ‘робити безглузду, нікому не потрібну роботу’ [16, 421]. Семантико-культурологічне наповнення фразеологізму, як свідчать матеріали словників, може набувати нових відтінків, накладатися на інші фразеосемантичні поля, наприклад: значення 1. ‘терпіти негаразди’. 2. ‘бути бідним’ можуть реалізовуватися у фразеологізмах *як на решеті вода* [12, 52], ‘погано жити’ – *мати шя як на решеті вода* [11, 136; 3, 112].

Відсутність чогось може теж уособлюватися через неможливість води затримуватися в решеті, наприклад: *як води у решеті* ‘зовсім нема’ (*с’т’іл’ко мати*) *ѓак води ў решет’і* ‘мало заробити’ (с. Залуччя Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.). Такі вирази доповнюють ряд прикладів семантичної фразеомоделі ‘мало заробити’, в основі образності яких – найвищий рівень ознаки чи стану, що надає висловлюванню яскравого іронічного забарвлення, використовуючи

ефект подвоєння експресії: західноподільські *заробити на с'іл' до восе^ллед'ц'а* (с. Віньківці Віньковецького р-ну, с. Зелене Волочиського р-ну, с. Майдан-Олександрівський Віньковецького р-ну, с. Рахнівка Дунаєвецького р-ну, с. Цигова Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.), *заробити на рукаї до жи^л'етки* (с. Кормильча Чемеровецького р-ну Хмельницької обл.) та ін.

Особливості будови та використаних матеріалів у виготовленні цих предметів господарювання виявляються у фразеологізмах лемківського говору *як на решеті дірок* 'дуже багато (переважно про людей)' [11, 104; 3, 112], східнословобожанського – *світитися ситом* 'бути худим' [16, 453]; *загорати під решетом (через решето)* 'ставати веснянкуватим' [16, 421].

Традиційно для виготовлення основи *сита* у давніші періоди використовували *лико*, а в пізніший час почали працювати із металевими або капроновими сітками, тому *із собачого хвоста сито* кажуть як про 'щось нікудишне' у діалектному мовленні Житомирщини [17, 161], а в говірках Наддністрянщини – *як з п'с'ичого фос'та сито* [2, 339].

Емоційно забарвлює контекст порівняння із порушенням смислових дистрибуцій між порівняльною частиною та супровідним словом у виразі на позначення 'брехні, неправди' – *п'равди, як в решеті в'оды*, що побутує на Лемківщині [3, 112]; у східнословобожанських говірках – *давати вітру в решеті* [16, 103], *воду в решеті дарувати* 'нічого не давати' [16, 108]; у середньонадніпрянських – *пообіщати принести на свайбу води в решеті* 'дати якусь пусту, несерйозну обіцянку' [18, 113].

Із ремаркою *застарілий* у Словнику української мови зафіксовано фразеологізм *попа в решеті возити* 'брехати під час сповіді' [14, VIII, 524], але й до сьогодні у середньонадніпрянських говірках вживають *пронести й попа в решеті* 'збрехати на сповіді' [18, 118]. Зауважимо, що в сучасних говірках зберігся цей вираз, втративши ознаки конкретизації: волинські – *возити попа в решеті* 'обдурювати' [9, 35], середньополіські – *возити попа в решеті* 'брехати' [17, 135].

Виявлено й експресивно-оцінні фразеологізми із досліджуваними компонентами, що можуть характеризувати людину як з позитивного боку, так і з негативного, наприклад: у літературній мові *пройти (перейти) крізь сито й решето* 'багато побачивши, зазнавши в житті, здобути великий досвід, набути спритності' [14, IX, 208]; у наддністрянських – *пройшов через сито і решето* кажуть про досвідчену людину [2, 339]; у середньонадніпрянських говірках *пройти крізь сито й решето* означає 'бути ретельно перевіреном, випробуванім' [18, 117], але про дуже спритну, хитру людину там кажуть: *проскаче і крізь решето, і крізь сито* [18, 118]. Обережну людину в говірках Середнього Полісся охарактеризують так: *в решеті танцювати і на дірку не наступити* [17, 146], а кмітливу – *хоч в решеті, а припливе* [17, 146]. Можливість щось бачити крізь дірки решета образно переосмислена у фразеологізмі *як у решето дивитись* зі значенням 'діяти передбачливо' у східнословобожанських говірках [16, 421].

Отже, назви предметів домашнього господарювання – невичерпне джерело виявів культурно-національного світогляду особливо у народних фразеологізмах – автентичних, природно вживаних і динамічних одиниць. Назви *сито* і *решето* мають дуже давнє праслов'янське походження, а тому не виявляють фонетичних діалектизмів ні на рівні тексту, ні у складі фразеологізмів, хоч у словниках зафіксовано територіальні назви різновидів цих предметів. Виявлено явища фразеологічної синонімії та антонімії, приклади енантіосемії, що є основою іронічних висловлень, пов'язаних переважно з характеристикою найвищого вияву ознаки чи стану.

Список використаних джерел

1. Бігусяк М. В. Етнолінгвістичний аспект лексики решетарів Рожнятівського району Івано-Франківської області / М. В. Бігусяк // Історико-культурна спадщина Рожнятівщини як складова частина Бойківщини: минуле та перспективи розвитку : зб. наук.-теорет. ст. / гол. ред. В. Андрейків. – Рожнятів, 2012. – С. 156–161.
2. Бігусяк М. В. Лексика сучасних решетарів села Липовиця Рожнятівського району Івано-Франківської області / Михайло Бігусяк // Діалектологічні студії. 10 : Традиції і новаторство / Відп. ред. П. Гриценко, Н. Хобзей. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАНУ, 2015. – С. 334–340.
3. Вархол Н. Фразеологічний словник лемківських говірок Східної Словаччини / Вархол Н., Івченко А. – Братіслава : Словацьке педагогічне вид-во. Відділ укр. літ-ри в Пряшеві, 1990. – 160 с.
4. Грица Т.Г. Фразеологія говорів Гуляйпільського району Запорізької обл. : дис. ... канд. філ. наук.: спец. 10.02.01 – українська мова. – Харків, 1996. – 181 с.
5. Демський М.Т. Деякі особливості бойківської фразеології / М.Т. Демський // Структура українських говорів. – Київ : Наук. думка, 1982. – С. 176–182.
6. Доленко М.Т. Фразеологічний словник Поділля / М.Т. Доленко // Питання фразеології східнослов'янських мов : тез. доп. – Київ, 1972. – С. 141–142.

7. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. – Київ : Наук. думка, 1982–2012.
8. Жайворонок В.В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / Віталій Жайворонок. – Київ : Довіра, 2006. – 703 с.
9. Кірілкова Н.В. Словник волинської фразеології / Н.В. Кірілкова. – Острог-Рівне, 2013. – 192 с.
10. Олійник М.Я. Фразеологія гуцульських говірок : дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова. – Львів, 2002. – 222 с.
11. Ступінська Г.Ф. Фразеологія лемківського говору української мови : дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 – українська мова. – Тернопіль, 2000. – 198 с.
12. Ступінська Г.Ф. Фразеологічний словник лемківських говірок / Г.Ф. Ступінська, Я.В. Битківська. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. – 464 с.
13. Словник буковинських говірок / За заг. ред. Н.В. Гуйванюк. – Чернівці : Рута, 2005. – 668 с.
14. Словник української мови : в 11 т. – К., 1970–1980. – Т. I–XI.
15. Турчин Є. Словник села Тилич на Лемківщині / Турчин Євгенія. – Львів : Українська академія друкарства, 2001. – 384 с.
16. Ужченко В.Д. Фразеологічний словник східнословобожанських і степових говірок Донбасу. – 6-е вид. / Віктор Ужченко, Дмитро Ужченко. – Луганськ, 2013. – 552.
17. Доброльожа Г. Фразеологічний словник говірок Житомирщини / Галина Доброльожа. – Житомир : Вид-во «Волинь», 2010. – 404 с.
18. Чабаненко В.А. Фразеологічний словник говірок Нижньої Наддніпрянщини / Віктор Чабаненко. – Запоріжжя, 2001. – 201 с.
19. Шило Г. Наддністрянський регіональний словник / Гаврило Шило. – Львів : Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008 [Серія «Діалектологічна скриня»]. – 228 с.

Анотація. У статті проаналізовано особливості вживання у фразеологічних одиницях сучасного діалектного мовлення лексем *сито* і *решето*. Визначено, що в основі образності фразеологізмів на позначення марності та безрезультативності роботи, відсутності чогось є власне особливість будови цих господарських предметів; виявлено також і експресивно-оцінні одиниці, що можуть характеризувати характер і поведінку людини як з позитивного, так і з негативного боку. Семантичне наповнення таких фразеологізмів може набувати нових відтінків, накладатися на інші фразеосемантичні поля.

Ключові слова: фразеологізм, говір, семантика, решето, сито.

Summary. In scientific works of the last decades, it is observed that over time the word-symbols acquire new shades, especially when it comes to their functioning in the phraseological units of contemporary territorial language, since linguistic semantics is directly related to the informant's picture of the world. The names of household items, tools of housekeeping work as part of the phraseological units of territorial language have not been the subject of linguistic research yet, although today we have descriptions of phraseological systems of certain of Ukrainian language areas.

In the basis of phraseology symbolism, for the designation of futility and ineffectiveness of work the components of SYTO or RESHETO (sieve) are used, in fact, the specific features of these household items structure: both SYTO or RESHETO (sieve) have holes, so water cannot be held in them. Lack of something can also be personified because of the impossibility of holding water in the sieve.

The semantic and cultural content of phraseological unit may acquire new shades, to be superimposed on other phraseological semantic fields, for example: 'to endure troubles', 'to be poor', and others. Expressive-evaluative phraseological units with the researched components that can characterize the character and behavior of a person both from a positive and a negative point were also revealed.

The names of household objects are an inexhaustible source of displaying the cultural and national outlook, especially in popular phraseological units – authentic and dynamic ones. The phenomena of phraseological synonymy and antonymy, examples of enantiosemy, which are the basis of ironic expressions, mainly related with the characteristic of the highest expression of feature or state have also been revealed.

Key words: phraseological unit, dialectal language, dialect, component.

Отримано: 29.02.2018 р.